

Šipková, Milena

Časové věty v hanáckých nářečích

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 1986, vol. 35, iss. A34, pp. [121]-128

ISSN 0231-7567

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100469>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MILENA ŠIPKOVÁ

ČASOVÉ VĚTY V HANÁCKÝCH NÁŘEČÍCH*

Východiskem mého popisu časových vět v hanáckých nářečích je vymezení základních typů časových vztahů v práci Bauera-Grepla (1980). Při jejich interpretaci přihlížím také k výkladu českého souvětí Karla Svobody (1972). Všimám si výrazových prostředků realizace časových vztahů v hanáckých nářečích a konfrontuji je se situací ve spisovné češtině a se stavem v nářečích východomoravských a lašských.

Príslovenné věty časové vymezují určitý časový úsek na ose minulost — přítomnost — budoucnost, vzhledem k němuž se určuje časová platnost druhého děje. V podstatě lze rozlišovat dva základní časové vztahy: A. Věta delimituje časový úsek, k němuž je orientován děj druhé věty; odpovídá na otázku *kdy?* B. Věta vymezuje časový úsek, jímž se různě limituje doba trvání děje druhé věty; odpovídá na otázky *jak dlouho? po jakou dobu? odkdy? dokdy?*

Dva děje, z nich jeden druhý nějak časově zařazuje, se však dostávají zároveň do časových vztahů vůči sobě navzájem. V takovém případě se mluví o čase relativním: děje probíhají buď současně, nebo nesoučasně. V rámci nesoučasnosti se rozlišuje předčasnost a následnost.

A. VĚTY VYMEZUJÍCÍ ČASOVÝ ÚSEK, K NĚMUŽ JE DĚJ HLAVNÍ VĚTY ČASOVĚ ORIENTOVÁN

1. Časové zařazení děje věty řídicí se provádí uvedením nějakého jiného děje, který je s ním buď současný, nebo před ním předchází, nebo po něm následuje.

Základní spojkou v hanáckých nářečích je podobně jako ve spisovném jazyce

* Nářeční doklady jsou v článku lokalizovány těmito zkratkami: Blíž = Blížkovice, Cti = Ctidružice, Dol = Dolany, Hli = Hlinsko, HP = Horní Poříčí, Hro = Hrochov, Chr = Chromeč, Laž = Lažany, Lou = Loukov, Nos = Nosislav, OsB = Osová Bítýška, Ště = Štěpánov, Tiš = Tištin, Věž = Věžná, Vlad = Vladislav, Žeb = Žebětín, Žel = Želatovice.

spojka *dež* (*diž, dyž*).¹ Užívá se jak při dějích současných v přítomnosti a v minulosti, tak při dějích předčasných. Současnost přítom bývá signalizována slovesem nedokonavým, předčasnost slovesem dokonavým, často spolu s časovými určeními typu *pak, potom* ve větě hlavní, která zvýrazňuje, že se děj vedlejší věty udál před dějem věty hlavní. Při současnosti v přítomnosti proniká u obou dějů zpravidla odstín obvyklosti (viz dále). Při obvyklosti se na časový vztah navrstvuje vztah podmínkový. Vedlejší věta může být postponovaná, vložená nebo anteponovaná. Při antepozici časové věty stává na začátku věty řídicí částice *tak, tož*, v dokladech z východnějších oblastí *to*,

Současnost v přítomnosti:

kulikrát plačo, dež tak spím sama Laž; *dež voňi só prič, tož já nič nevařim* Hro; *já dež tag negde nemužo spať, tak tag o fšeckém přeměšlim* Ště; *a tak pravda, dyž já sy sednu k té práci, tak su zamjestnaná* Lou; *a diš je mne dlhá chvíla, tak si to dám negde a dřívám se na to* OsB; *diš tag idu, to se hneď zadřchám* Tiš.

Současnost v minulosti:

já sem mjela ščasné život, diš sem bila mladá Hli; *ale to už sem bila stará, diž zme to s tó Němcová hráli to dřívadlo* Žel; *zjistělo se v nemocnici, diž ho pitvali, že mňel infarkt* Chr; *a dež potom nám homřele, mňele dvádesát let* Hro; *me sme se zamkle, dež jeli ti vojáci* Laž; *já sem mu voblkala, diš už nemohl, já sem mu voblkala peřini* Hod; *a ti vojáci, diš utíkali, hledali velitela* Žeb; *g mašine sme choďile, dež mláďivale* Ště; *a to sem bela žaba, ešče svobodná, dež sem to dřěvala* Cti.

Předčasnost v minulosti:

diš se dodralo, tak se napeklo Cti; *no diš už sme mňeli kópeni, tak nám dovezl pjekněch jablek* Nos; *a teť teda, diš už to přečeli, tag zavolali vopardóna (= při hodech) Věž; tak to zas potom dřěval, diž do ti Vidně přestal jezďit* Blíž; *a tag diš sem přišla s toho operaci, tak mne museli dat lechči práci* Cti; *a diš se to nakisalo, tak se to potom sáďelo do ti pekárne* Blíž.

Poměrně zřídka se spojka *dež* vyskytuje při dějích budoucích. Běžnější je tu spojka *jak* (viz odst. 4) nebo *až* (viz odst. 7):

to vite, diš už to budó stavjet, tak už to budó dřelat pjekni, moderně, veliki OsB; *pane farář, diž umřete, mám dávať na mšu svatú?* Hli; *dež to budete spravovat, tag děte pozor na elektriko* Hro; *a oňi dež přendó sem, tak si tade kópijó fšeko* Ště; *pudo pořát po selňace, a dež přendo na rocesti, tak se zeptám, ješle do dobře* Hro; *no ale tož dež přeředó, přece jim nebodo vařet furt fazolová polifko?* Ště; *... že mne ešče kluci pomůžó, diš přídó* Věž.

2. Na základní časový vztah současnosti se často navrstvují jemnější významové odstíny. Přesnou časovou shodu obou dějů vyjadřuje spojení spojky *dež* s původními adverbialními výrazy *právje, zrovna, akorát*:

přešla sem tam, zrovna dež vobjedvale Hro; *já sem se vdávala, akorád dež začale žne* Hro;

právje dež začala válka, stařenka homřele Hro; *právje dyž já sem na jednym vagoňe byl, tak se tam vovlňila klada a mne to chytělo tak pot kolena* Hli; *akorád dyž ju vzali, toš se oteřila* Hli.

¹ Nejobvyklejší spojkou v časových souvětích v nářečích lašských a východomoravských je naproti tomu spojka *jak* (Balhar, 1974, Chloupek, 1971).

Trvání děje hlavní věty při uskutečnění děje věty vedlejší vyjadřuje spojení *ještě dež*:

ještě deš sem chořila do škole, tak tade auto nejezdilo Hro; deš sme šle dom, ještě hrála mozeka Hro.

Aktuální přítomnost vyjadřuje spojení *fčel dež*:

fčel dež jož vědelává, má peňez dost Hro; fčel deš to máme spraveni, tak se nám tuđ líbi Hro.

Spojovací výraz *až dež* signalizuje, že před nástupem děje vedlejší věty neplatil děj věty hlavní:

poznala sem ho, až deš se zasmál Hro; jezdila za nó, až dež bela nemocná Li.

3. Pro vyjádření časového vztahu mezi ději opakovanými má spisovný jazyk speciální spojku *kdykoli*. V hanáckých nářečích se užívá spojky *dež* (*diž, dyž*) se slovesy iterativními nebo se obvyklost a opakovanost vyjadřují lexikálně příslovci *decki* (*dicki*), *pokaždi* v hlavní větě. Jejich spojením se spojkou *dež* vzniká složený spojovací výraz *decke dež* (*dicki diž*), *pokaždi diž*. Spojení *dež* + iterativum vyjadřuje spíše uzuálnost, kdežto spojovací výrazy *decki dež*, *pokaždi diž* opakovanost děje:

deš sme jidávale zelňačko, bévale sme zdravjěši Hro; deš sem bela mladá, chořivávale sme na pól do Křtín Hro; dyž se netoptvalo, tag bylo potřeba peřina Hli;

mňela zlodz dicki, diš to slišela Vlad; roščilila se pokaždi, diš o tím slišela Tiš; a tož decki mňe čekávale, deš sem šla do škole Ště; já sem decki bela ráda, dež belo jaro Ště; choři sin, dicki diš je tadi OsB;

diš šla vokolo toho staveňi, dicki si plivla Vlad; já dicki na ti posteli diš su, tak spominám OsB; pokaždi dež neco teškiho zvihno, boli mňe v zádech Hro.

Výrazy *decki*, *pokaždi* se na rozdíl od spisovného jazyka mohou zároveň opakovat ve větě hlavní i vedlejší:

toš já dicki diš sem chořila do pola, toš sem si v neđelu dicki f kredencu a fšecker tak pođelala Hod.

4. Na rozdíl od spisovného jazyka konkuruje v hanáckých nářečích spojce *dež* silně spojka *jak*. Také ona se používá k vyjádření současnosti dějů v přítomnosti i minulosti a k vyjádření předčasnosti, a to nejen v minulosti, ale i v budoucnosti. Převládá antepozice věty časové. Při současnosti dvou neaktuálních dějů v přítomnosti nabývá významu podmínkového. Jednoznačně časový význam má ve spojení s *tak*, podtrhujícím navíc současnost obou dějů:

jak tade tak seđim, tak se mňe chce plakat Hro; jak tag vo tím hovažojo, bude lepši to nechat na zětřek Hro;

vepadá jak anďilek, jak tak spi Hro.

Běžná a živá je časová spojka *jak* při současnosti v minulosti; v hlavní větě stává často odkazovací *tak*, *tož*, *to*:

jak se vdávala, tak sme fšeci plakale Hro; jak sem tam tag dával to dřevo, tag mňe to hořezalo prst Hro; jag já sem hrála, to se přišli fšeci řlvať Hli; jak sem jezďila do Brna na ti krvinky, tak tam bíl nejaké primár Mičánek Věž; jak se tadi stavjela dráha, tak se tadi voženíl Věž; — jak ři vojáci tróbili, ten kuň se zdálo, se posere Žel;

to bílo ve žňa, jak se svázelo seno Žel.

Častá je spojka *jak* při předčasnosti. Na rozdíl od spisovného jazyka není

zpravidla spjata s významovým odstínem bezprostředního nástupu děje hlavní věty po ději věty vedlejší:

jak s tím vozem tam zajel, tak ta hlina se zesula na něho a zabilo ho to Cti; no a jag bela hotová, toš šla na to vesokó, no Ště; jak sem přešla za ten Kostelec, tam sem si spivala Hro; no ale potom jak ju tá noha začal vídzt bolet, toš šla do dúchodu Hod.

Spojky *jak* se užívá také k vyjádření předčasnosti v budoucnosti. Hlavní věta vyjadřuje děj následný po ději věty vedlejší:

jak se najíme, tak pudem do lesa Hro; jak přindu dom, tak se zesleču a pudu si lehnót Li; jak přejeđe s práce, tag ho k vám pošlo Hro; jak přijede, tož mu odevzdám prácu Lou; jak to spravíme, tak se tam hned nastíhojem Hro; hned jak to hokleďim, tak pudu do konzumo Hro;

řeknu te to, jak přindu Tiš; já povídám, já to nebodo, jak to kozo bodete zabi jeť, aňi za nič Ště.

5. Významový odstín bezprostředního nástupu děje hlavní věty po ději věty vedlejší, ve spisovném jazyce specifikovaný spojovacími výrazy *jakmile*, *sotva*, *hned jak*, *jen co*, *jen*, knižně *ledva*, bývá v hanáckém nářečí signalizován výrazy *hned*, už v hlavní větě, nebo složenou spojkou *hned jak*:

jak se pohl, tak sem teda hned bila na nohách Hod; jag drobet nachládl něgde, hned zápal dostál HP, napřet se teda rozvářelo trochu neco; jag bilo na hrnec rozvařeného, tak už se to tam dalo do toho HP; zajimavi: jak se to nalihne, už se to tlačí k cecko a žádně tomo neříká Nos; jak to přende (= bolest), tož zaz už dělám jag dyby nič Lou;

hnet jak sem přišla, tak mňe pustili vodu Věž; hned jak se vespiš, tak k nám přenđi Hro; hned jak sem ho hoviđela, tak sem ho poznala Li.

Ze spisovného jazyka proniká u mladší generace spojka *jakmile*:

jakmile přende pjetasedmdešat rokú, tak sítu nemáte, nič nemáte Věž; to jakmile se dostalo přes hranice, no tak už se to mohlo jet, kam se chcelo Cti; jakmile potom vstanu sedet, řídzt ze mňe něni OsB.

Poměrně řídká je dnes ve výše uvedeném významu spojka *sotva* (*sotvá*); udržuje se spíše na východním pomezí hanácké oblasti:

sotvá toš s teho sem vyšla, dostala sem záňet křečových žil Lou; sotvá zme to dofekli, zdelávata sem hrnec, telka mi vyskočt f páteři ten článek jakěsy Lou; sotva se vzali, začali se hádat Tiš; sotva sem začla dřimat, negdo zaklókl na vokno Vlad.

Ojediněle je i *ledvá*, také z východní části hanáckých nářečí:

ledvá sem vyšta z ní, ze zlámené ruky, zase sem sy prořizla palec Lou.

6. Podobně jako spojka *dež* i *jak* se spojuje s dalšími výrazy pro vyjádření speciálních významových odstínů; vznikají tak složené spojovací výrazy typu *zrovna jak*, *právje jak*, *ešče jak*, *řčel jak* (viz odst. 2):

právje jak sme to seno mňele naloženi, začala bōřka Hro; závori se zavírali a von právje jak řel, tak ešče ti koňe tam vjeli a zavřeli Hod; zrovna jak přešil, bel ho nás strécek Hro; řčel jag mám ten vječi duchod, tak to bude lepši Hro;

to sem si kópil, ešče jak sem se hočel Hro.

Při opakovanosti děje se *jak* spojuje často s příslovcem *dicki*:

a jak tančtl, tag dicki prásk sebó, vte. naschvál to řelál Laž; — dicki jak přidó, řikám, vobuj se do toho OsB.

7. Pro vyjádření současnosti a předčasnosti v budoucnosti se vedle spojek *dež* (viz odst. 1) a *jak* (viz odst. 4) užívá spojky *až*:²

až budeš v mých letech, tak taki budeš mít bolesti, nebudeš pořát fit Vlad; jen aš pudete tam do fsi, tak se pođivíte, jak ta škola je tam teška Cti; aš nebudu moct, budu ráda, no ale zatím ešče mužu OsB; až bodo prat, tak jo vepero a vokážo jo Laž, no a já sem povídala, že aš nebudu moct, tag že pudu za něm na Mitrov Věž.

ale až přestanu číst, tak už čítíte, že už z bapko nič OsB; a potom aš to zmrzne, zas to nečelám Tiš; aš se vrátím, tak ti to hned řeknu Vlad; kluk aš přejede, tag bude nadávat Cti; — nečeké na mne, šak já ti to fšecker povím, aš sem přiředu Hod; letos vidržím, tak aš na rok si vemu, aš to vipálím Věž; dám vám, aš to schládne Tišt.

Poměrně časté je užití spojky *až* při dějích minulých. Zpravidla má omezovací odstín „teprve když“. Věty vymezují začátek děje věty hlavní. Spojka *až* se může s výrazy *teprv*, *teprvá* spojovat:

aš to vekísalo, tak se to zašpuntovalo Blíž; až bilo splňino, tag dovolili zabit Vlad; aš skopčoňi vodešli, tak sem za nima hupl a jel sem dom Cti; aš to bylo suchý, teprf to šlo na spracováňi Hli; a nič se nám nestalo, aš sme mňele jed dom, tag já sem spadla Ště;

...ale spíš se tam nešlo, až bilo fšecker pjekně spravení Hod; Mařenka přišla, až on mjět devjed rokú, Petr Hli.

teprv až bilo po válce, tak sme ujížďeli dom OsB; a švagrová se udobřila, teprvá aš sme mňeli mňet chlapca Nos.

Ojedinele může být tento odstín vyjádřen i antepreteritem:

no to aš se stamocuď byl dostal, tag zase říkal, že to bylo pro něho ščestí Hli.

8. Pro vyjádření paralelnosti dvou dějů má spisovný jazyk speciální spojky *zatímco*, *meztímco*, *co*. V hanáckých dialektech jsem nenašla ekvivalentní prostředky. Zdá se, že hanácká nářečí dávají v tomto případě přednost vyjádření parataktickému; paralelnost přitom bývá signalizována výrazy *zatím*, *mezetém* v druhé větě:

ďecka spale a já sem zatím prala Hro; mi sme si povídali a von zatím utekl Vlad; tag ot pul roko do třeh a pul let sem ho teda mňela a mezetém se narodil té cere chlapec Ště; — mi zme si vikládali, a on usnul Tiš.

9. Následný vedlejší děj (v budoucnosti nebo v minulosti) bývá uvozován spojkou *než*, řidč. spojenými *dřif než*, *ešče než*. Ve větě časové bývá sloveso dokonavé, ve větě řidící může být podle povahy děje sloveso dokonavé i nedokonavé. Pořadí vět je volné:

to než řekne švec, je po fšeckim Tiš; a neš se přide na nádraži a spátki, tak ten může bet mrtvé Cti; no ale neš ju postavijó, vite, tak to bude trvat taki ešče kolik let OsB; — já ju tadi nechám, než du spat Věž; já jo homejo, dřif než de spat Hro.

neš si jo vzal, tak s nó mňel dvje ďecka Hro; neš se to vobili svázalo, tak se to moselo sošet Li; než homřel, fšecker propil Hro.

² V nářečích východomoravských se místo spojky *až* u dějů budoucích užívá spojek *jak a dyž*, často s doprovodným odstínem podmínkovým (Chloupek, 1971).

B. VĚTY VYMEZUJÍCÍ ČASOVÝ ÚSEK, JÍMŽ SE OMEZUJE DOBA TRVÁNÍ DĚJE DRUHÉ VĚTY

10. Vedlejší věta odpovídající na otázku odkdy trvá děj věty řídící, tj. vymezující jeho začátek, bývá uvozena spojkou *co*. Pro nářečí je typické, že s ní je často ekvivalentní spojka *jak*. Časová věta uvádí děj, po jehož uskutečnění může teprve nastat děj hlavní. V záporné větě hlavní bývá často příslovce *eště*:

co te záchode tade maji postaveni, eště nevěváželi žumpo Vlad; co sme se sem nastihovale, pořát to staveňi vopravojeme Hro; co su tady už — jak se říká celé život — eště zme nemjeli zámka u zadní brány Lou; vun cu je s něm tade štiri leta, tak nemněl angíno Laž; ta se mnó nemluvi, co je tade Vlad; šak ten koš, to něni dlóho, co se spálil Žel; už je to ale třeli rok, co to stavijó Laž; misim ale dvje leta je to, co bili poslední hodi Věž;

já jak sem přišla s té nemocnice, já sem masa nevízvěčala Žel; jak sme přišli do družstva, tak v rostlině (výrobě jsem pracovala) Věž; jak jim te práške, još mne to tag neboli Hro; jak už je ten čas teľkem, ten staré zase, no tak už se deň kráti, za chvílku bude zima HP; a teľ to bude štiri leta, jak umřel Nos.

11. Vedlejší věta odpovídající na otázku po jakou dobu trvá děj věty řídící, tj. vymezující celou dobu trvání hlavního děje, bývá podobně jako ve spisovném jazyce uvozena spojkami *dokuď* (*dokaváď*, *dokaď*) a *pokuď* (*pokaváď*). Vedlejší věta uvádí souběžně probíhající děj, na nějž je průběh hlavního děje vázán. V obou větách jsou nedokonavá slovesa:

dokuď bili lstki, tak to nestačilo HP; dokuď je pjekně, tak se šuntá (= dělá) neco po venku Věž; dokuď bode toli závisli na svjeje, tag nebode dobře na svjeje Ště; já dokat sem mohla, já sem si to sama fšecko tade (dělala) Blíž; dokavat mužeme, tak se o to zajimáme Chr; dokuť, žefčata, eště mužu čist, tak je to dobri OsB; dokuď dáš, tak sež dobrá babička, gdiš nedáš, tak tebo pohrdajó Žeb; ale tož eště bich chtela videt, dokuď budu živa Tiš; jeste, dokuť je to teplá Věž; von furt neco vrtá, dokat může Blíž;

pokaváď mne to vedrži, aď mne to vedrži Hro; vite, pokuť só žeti v domně a ta rođina je jakse pohromađe, tag je prase velece dobrá vjec Ště.

12. Vedlejší věta odpovídá na otázku, do které doby trvá děj věty řídící, tj. určuje konečnou mez trvání hlavního děje. Vedlejší věta bývá uvozena třemi způsoby.

a) Spojkami *dokuď* (*dokaď*), *pokuď* (*pokaď*) se slovesem záporným. Převládá postpozice věty vedlejší, ale sled vět není vázaný:

no ale taki se zabíjeli prasata, dokát to nebilo teda takovi stentovaní HP; napřet narítkali, že je to malí (= kino), dokuť to televizi nebilo tak rozbjehtuť Věž; (jak dlouho jste to dělávali?) — no dokat sem se nevožeňel, furt Blíž; dokuď nezamrzlo, me sme bjehávale po boske Ště;

(to jsme dělávali) se sinem, pokuď běl doma, pokuť se nevožeňil Nos; pokuť to nebilo takovi akutní, tak sme — (to nedělali) Chr.

b) Spojkou *až* se slovesem kladným. Uvádějí zpravidla děje minulé. Budoucí děj se vyjadřuje větou s *až* obvykle jen po slovesech s významem „setrvat někde“, „čekat“ ap. Vedle vztahu časového zde někdy proniká navíc vztah účinkový nebo důsledkový. Věta časová je vždy postponovaná:

tož já sem čekala, aš se zatočijó na té cestě tam k té Lhoře Hro; míchal se tu téma vařékama, aš tu zhóstlu Laž; a tak se dlóho mísel, aš to testo votpadlo samo vot ti kopešči Cti; Frantu bratr ten vešel školo a šel se učet krécim do Vídně a zustal tam, aš umřel Blíž; bévalo to spiš takovi zapadli, vite, aš se tade postavila ta dráha OsB; furt se to přelivalo furd z jednoho do druhého, aš se to svařilo do jednoho HP; on neodešil, až ona jela na te loka Ště;

mušš počkat, aš to ochládne Žel; převez se to tam, dá to do mrazdka a má to, aš to sňijó, že Lou; deř má čas, aš mo bude, chlapík, pjetadvacet let, no nemá? Laž.

c) Spojkou než se slovesem kladným. Vedlejší věta bývá pravidelně postponovaná:

belo to teda ve žních, začátkem žni, no sena a žně než začale Blíž; copak, já sem dělala f továrně, neš pravda sem se vdala a tak Ště; šla sem přez Boskovice pješke a te Boskovice só tak strašně dlóhi, pravda, neš to přende Hro; pár třisek se na to dalo, aby to teplo bylo vječi, neš ten chleba ščervená Hli.

PARATAKTICKÉ VYJÁDRĚNÍ ČASOVÉHO VZTAHU

13. Ve spisovném jazyce bývá v podobě časového souvětí se spojkou *když* zformován vztah mezi dvěma ději, z nichž druhý bezprostředně následuje po prvním, ale přitom neurčuje jeho časové zařazení, např. *Chystala se ulehnout, když se ozval zvonek*. Takovým souvětím se někdy říká inverzní.

V nářečích nemá tento typ hypotaktickou formu: rychlý sled dějů se tu vyjadřuje paratakticky (asyndeticky, nebo se spojkou *a*) s lexikálními specifikátory *jenom* v první větě a *už* (*jož*), *f tím* (*f tom*), *f tom momentě*, *najedno* apod. ve větě druhé:

začala sem dřímat, a už na mne mlátili Vlad, jenom sem na chvilko vodešla, još to negdo hokradl Hro; vešla sem na dvur, a f tím na mne negdo volá Hro; uklízela sem, uklízela, a f tom negdo zvoňil Vlad, ale jenom sem vtevřela, a von f tom momentě a už to sipe na silnici Vlad, já sem šla a najdnó potkám takové bapku s vozékem OsB; jenom přešil, a još mňel řeči Li.

14. Paratakticky bývá vyjádřen také časový vztah vyplývající z obsahu spojených vět, a to zejména tam, kde druhá věta obsahuje nějaký časový údaj:

něni to dlóho, vekradle jo Nos; zemřela, nemňela aňi dvádesát OsB; ta mňela pohřeb, je to tiden OsB; maminka mo omřela, mňela devjed let Ště; vdávala sem se, mňela sem osnázd let Dol; taťinek umřel, belo mu dvádevadesát roku Nos; maminka omřele, mňele osmasedmdesát Dol; belo pjetašedesát, f tom to konči a vic sem nešla Ště.

LITERATURA

- BALHAR, J.: Skladba lašských nářečí. Praha 1974.
 BAUER, J.—GREPL, M.: Skladba spisovné češtiny. Praha 1980.
 CHLOUPEK, J.: Aspekty dialektu. Brno 1971.
 SVOBODA, K.: Souvětí spisovné češtiny. Praha 1972.

TEMPORAL CLAUSES IN THE DIALECTS OF HANÁ

The aim of the present paper is to show the means of realization of temporal relations in the dialects of Haná. The basic types of temporal relations are defined according to Bauer and Grepl's *Skladba spisovné češtiny* (1980). The author confronts the situation in standard Czech with the situation in the dialects of Haná. The dialectal material shows that in temporal clauses answering the question *when* it is mainly conjunction *jak* that is used besides the polyfunctional conjunction *dež*. There is no dialectal variant of conjunction *kdykoli*. Its equivalents are the composite expressions of the type *pokaždě dež*, *decke dež*. The usual counterpart to the standard language conjunction *jakmile* is the sequence *hned jak* or *jak — hned*.

In temporal clauses in which one clause limits the time of duration of the action of the second clause, the means of realization are essentially identical with the standard language.

In the inverse type of temporal clauses the form corresponding to the standard language conjunction *když* is the coordinate construction with lexical specifiers *jenom* in the first clause and *už (jož), f tím momente, najednó* in the second clause.